

Nacionālā bagātība – mežs

Stādīšanas tendences un iespējas Latvijā

Valsts meža dienesta statistikas dati liecina, ka šī gada pirmajos astoņos mēnešos Latvijā ir atjaunoti 22,4 tūkstoši hektāru meža. Speciālisti arī mudina ikvienu īpašnieku jau mežizstrādes plānošanas brīdī domāt par nākamo lielo un svarīgo darbu – meža atjaunošanu. Par to stāstām šajā tematiskajā lappusē. Uzzināsi, kādas metodes ir pielietojamas meža atjaunošanā un kāpēc vērts maksāt vairāk, izvēloties augstvērtīgu, selekcionētu stādmateriālu, kas nācis no kokaudzētavas. Tāpat pieredzē dalās īpašnieki, stāstot par šobrīd aktuālītātēm nozarē, arī par grūtībām, ar kādām jāsamet, audzējot jaunu mežu, un rastajiem risinājumiem.

Kvalitatīvu mežu nevar izaudzēt viegli un lēti

Zviedrijas meža nozares koncernā SODRA ietilpstošais uzņēmums Sodra Latvia ir lielākais mežu īpašnieks valstī. Uzņēmuma mežkopības vadītājs **Žanis BACĀNS** stāsta, ka lielu atšķirību Latvijas un Zviedrijas pieredzē mežu apsaimniekošanā nav. Pie mums aug vairāk lapkoku, tāpat lielākās platībās meži veidojušies dabiskā ceļā, piemēram, aizaugot iepriekš lauksaimniecībā izmantotām zemēm. Zviedrijā lielākā daļa mežu ir stādīti. Arī mežsaimnieciskās kopšanas prakse ir līdzīga – par iestādīto intensīvi jā rūpējas.

SIA Sodra Latvia ik gadu iestāda aptuveni trīs miljonus jauno kociņu. Lai to paveiktu, uzņēmumam izveidojies sadarbības partneru tīkls visā Latvijā. – Mēs atbalstām reģionālo principu un piesaistām vietējo darbaspēku. Tas ir arī izejīgāk, jo jā rēķinās ar augošajām resursu cenām, līdz ar to arī transporta izmaksām, – atzīst Ž. Bacāns. Par stādu iegādi uzņēmums slēdz ilgtermiņa līgumus, līdz ar to stādmateriāla pietiek. Speciālists spriež, ka īpašnieki kļūst arvien zinošāki, jo daudz darba informējot un izglītojot iegulda Meža īpašnieku biedrība, tāpat arī nozarē strādājošās institūcijas. Veidojas izpratne par to, ka darbi, tai skaitā meža atjaunošana un stādu pasūtīšana, jāplāno laikus.

Tiesa, joprojām aktuāls mēdz būt jautājums par stādu kvalitāti un to, kāpēc ir vērts maksāt dārgāk par jauno kociņu, kas audzis no selekcionētas sēklas. – Latvijā ir audzētavas ar dažādu cenu un kvalitātes politiku. Tāpēc meža īpašniekam jāinteresējas, ko viņš pērk. Un jāpieņem lēmums – maksāt vairāk vai ekonomēt, nedomājot par ilgtermiņa ieguvumiem. Ž. Bacāns uzsver, ka mežu audzējam daudzus gadu desmitus, tāpēc ir vērts ieguldīt, lai iznākums būtu kvalitatīvs.

Strenču kokaudzētavai stādu audzēšanā bagātīga pieredze

Strenču kokaudzētavas vadītājs Jānis Zvejnieks ar viengadīgiem priežu stādiem, kas pavasarī būs gatavi stādīšanai

AS Latvijas Valsts meži (LVM) stādmateriālu realizē deviņās kokaudzētavās, kur ik gadu izaudzē vidēji 60 miljonu koku stādu. Viena no lielākajām un modernākajām LVM kokaudzētavām atrodas Valmieras novadā, Strenčos. Šajā kokaudzētavā gadā izaudzē 17–19 miljonu jauno priežu, egļu un bērzu. Tās vadītājs **Jānis ZVEJNIEKS** stāsta, ka stādmateriāla pārdošana noslēgusies tikai tagad – oktobra beigās. Nu jau kādu laiku vērojama tendence, ka mežu stāda ne tikai pavasarī, bet arī rudenī, turklāt, ja darbus paveic līdz septembra vidum, jaunie kociņi spēj ieaugt un jau nākamajā gadā dod lielāku pieaugumu. – Protams, stāda arī vēlāk. Kā nu kurš meža īpašnieks spēj. Tad galvenais nosacījums, kas jāievēro, – nedarīt to kūdrainās vai mālainās augsnēs. Jo sasalstot tās var izcilāties un kociņi aiziet bojā.

Tikmēr kokaudzētavā jau sāks viens no apjomīgākajiem sezonas darbiem – stādu sagatavošana nākamajam pavasarim. J. Zvejnieks skaidro, ka šogad izaudzētie jauno kociņu miljoni jāsašķiro, novērtējot katra kvalitāti. Tad jāsapako kastēs un jāievieto saldētavās, kur –4 grādu temperatūrā stādi gaidīs pavasari. – Tas ir milzīgs darbs, kura augļus novērtēsim jaunās sezonas sākumā, kad sāksies pārdošana. Būsim sev šo stādu izsniegšanas procesu maksimāli atvieglājuši. Un stādi, kurus zemē nevarēs ielikt jau aprīlī, bet varbūt tikai maija vidū, saldētavās neizplauks, tā saglabājot savu kvalitāti.

LVM kokaudzētavu mērķis ir nākotnē strādāt tikai ar selekcionētu sēklu materiālu, kas ir ģenētiski augstvērtīgs. J. Zvejnieks atzīst, ka tas nav ātrs process, taču ciešā sadarbībā ar Latvijas Valsts mežzinātnes institūta *Silva* zinātniekiem tas virzās uz priekšu. Šobrīd vismaz puse izaudzēto priežu stādu ir ar augstāko pieejamo selekcijas pakāpi, bet egļu stādiem vismaz puse augusi no selekcionētām sēklām, pārējie – no tādām, kas ievāktas atlasītās mežaudzēs. – Selekcijas process

vien prasa līdz 20 gadiem. Pēc tam jāgaida, kamēr koki izaug līdz vecumam, kad sāk dot sēklas. Egļi tie ir 10–15 gadi. Un ražo tā ik pēc sešiem gadiem, turklāt ir labāki un sliktāki ražas gadi. Mēs paralēli strādājam pie jaunu plantāciju izveides, uzlabojam kopšanas metodes, lai iegūtu iespējami vairāk sēklu. Speciālists atzīst, ka mežu īpašniekiem lielākoties vairs nav jāskaidro, kāpēc vajadzētu izvēlēties selekcionēto stādmateriālu. Pēc tā ir arvien lielāks pieprasījums, turklāt mežu stādīšanai piesaistot Eiropas fondu līdzekļus, šādu stādu izvēle tiek papildus atbalstīta.

Citu gadu vairāk, citu mazāk, bet allaž aktuāls bijis stādu pieejamības jautājums. Līdzīgi kā lauksaimniekus, arī kokaudzētavas, protams, ietekmē laikapstākļi, kas mēdz izjaukt plānoto. Lai arī par 1–3% mazāka raža nešķiet būtisks zaudējums, tomēr tie var būt pat pāris miljoni stādu, rēķinot no gadā izaudzētā vidējā apjoma. – Gadi ir dažādi, un divas pēdējās sezonas pieprasījums nedaudz pārsniedza piedāvājumu. Savukārt šogad egļu stādi bija brīvi pieejami un joprojām droši var pieteikties to iegādei nākamajam pavasarim, – uzsver J. Zvejnieks. Kokaudzētavas, protams, strādā tā, lai neizveidotos pārprodukcija un vadās pēc pieprasījuma. Tāpēc nevajadzētu būt pārsteigumam, ja, stādīšanu neplānojot laikus, stādi nav nopērkami. Audzētavas vadītājs gan cenšas saprast arī īpašniekus, kuri vēlas gūt maksimālu labumu no sava meža un to izstrādāt brīdī, kad ir vislabākais cenas piedāvājums, bet pēc tam iespējami ātrāk uzskaites, ja ar stādīšanu nāksies kādu gadu nogaidīt. Tas pat ir labāk nekā stādīt svaigā izcirtumā, jo vēlāk būs mazāk kaitēkļu.

Apmēram ceturtdaļa no izaudzētā ir kailsakņu stādi ar uzlabotu sakņu sistēmu. Pārējie – ietvarstādi, kas salīdzinoši vienkāršā stādīšanas procesa dēļ ir pieprasītāki. To varētu skaidrot ar darbaspēka trūkumu, jo kailsakņu stādīšana ir laikietilpīgāka – ja ietvarstādiem pielietojams speciālais stādāmais stobrs, tad kailsakņi jāierok ar

lāpstu, pievēršot uzmanību, lai virs zemes nepaliktu neviena no mazajām saknītēm. Tāpat process ir ilgāks un dārgāks, arī pašu stādu izmaksas ir augstākas. Tiesa, J. Zvejnieks atzīst, ka kailsakņiem ir arī savi plusi, kuru dēļ ir vērts tos izvēlēties. – Tie ir divgadīgi stādi, apmēram 40 cm augsti. Salīdzinot ar ietvarstādiem, lielāki, izturīgāki, dzīvotspējīgāki. Ja iestādīti pareizi, kailsakņi ar uzlabotu sakņu sistēmu labi ieaugas un pirmajos gados straujāki aug, kas samazina kopšanas izmaksas. Tāpēc pieprasījums ir arī pēc šāda stādmateriāla.

Interesanta ir garās nakts tehnoloģija, ko pielieto daļai stādu, tādējādi tos ātrāk nobriedinot un vienas sezonas laikā panākot divu gadu darba rezultātu. Vasarā uz laiku stādus mākslīgi iemidzina, no pēcpusdienas līdz rītam tos pārklājot ar gaismas necaurlaidīgu pārsegu. Šo procesu pārtraucot, stādam sākas otrs pavasaris un tas aug straujāk. Rudenī ar garās nakts tehnoloģiju audzēta viengadīga priede izskatās tā, it kā būtu augusi divus gadus.

Kā ir ar cenām? Vai, ņemot vērā visu resursu izmaksu pieaugumu, jā rēķinās arī ar dārgākiem koku stādiem? J. Zvejnieks stāsta, ka šī gada ražai cenas kāpušas tikai nedaudz – par aptuveni 2%. – Pagaidām ar izmaksu pieaugumu veiksmīgi esam tikuši galā, jo šie stādi audzēti laikā, kad resursu izmaksas nebija tik ļoti augušas. Kā būs turpmāk, grūti prognozēt.

Vaicāts par jaunumiem audzēšanas procesā, J. Zvejnieks stāsta, ka šogad iegādāti divi inversijas ventilatori. Tās ir iekārtas, kas ļaus pasargāt stādus no salnām. – Cik mums zināms, esam pirmie Baltijā, kas tādus ir nopirkuši. Iekārtas ir gana dārgas, taču iedarbīgas. Tādas mums jau sen bija nepieciešamas. Izmēros iespējami pārvietojamie ventilatori noderēs pavasarī, kad plaukstošajiem pumpuriem var skādēt pat viens grāds zem nulles. Tāpat arī rudenī, kad pārvedot stādus no siltumnīcām uz lauka, tie ir jutīgāki pret zemām gaisa temperatūrām. Iekārtas šoruden jau izmēģinātas un atzītas par vērtīgiem palīgiem.

Jādomā par to, kas paliks bērniem un mazbērniem

Meža apsaimniekošanu un izmantošanu Latvijā uzrauga Valsts meža dienests (VMD). Šeit pat – tabulā – varat iepazīties ar tā statistikas datiem, kā jaunizveidotā Limbažu novada teritorijā (kādreiz Limbažu, Alojas un Salacgrīvas novadā) pēdējos gados veicies ar mežu atjaunošanu pēc ciršanas un ieaudzēšanu, kas ir sēšana un stādīšana lauksaimniecībā neizmantojamās zemēs.

VMD Ziemeļvidzemes virsmežniecības Limbažu nodaļas mežzinis **Leons BOGDĀNOVS** stāsta, ka pēdējos gados vērojama pozitīva tendence. Īpašnieki arvien vairāk domā par to, kā izaudzēt augstvērtīgu mežu. Tātad nevis gaida, kad pēc ciršanas tas atjaunosies pats, bet izvēlas to stādīt, izmantojot kvalitatīvu stādmateriālu. – *Priecē tie īpašnieki, kas nodarbojas ar mežu iepirkšanu ilgtermiņa darbam. Viņi plāno nākotnes produktīvo mežu, atjauno ar vērtīgām koku sugām, laikus kopj. Un šajos gadījumos dienestam nav problēmu ar viņiem sarīdāties. Savukārt tie īpašnieki, kam prātā tikai īstermiņa bizness un peļņas gūšanas iespējas no jau izauguša meža, to nocērt un neliekas ne zinīs, kas izaugs vietā. Tiesa, atsevišķos gadījumos pieļaujami arī tas.*

Likums paredz, ka vairumā gadījumu mežs pēc ciršanas jāatjauno piecu gadu

laikā. Un to var darīt gan mākslīgi – sējot vai stādot, gan ļaujot jaunaudzei atjaunoties dabiski. Turklāt ir tikai daži augšanas apstākļu tipi, piemēram, sils, lāns un mētrājs, kur noteikts, ka tie jāatjauno tieši ar priedi. – *Šinī gadījumā tiešām labāk izvēlēties mākslīgo atjaunošanu. Jo nav garantijas, ka noteiktajā laikā priede izaugs pati,* – atzīst speciālists.

Lai VMD jaunaudzi atzītu par atjaunotu, tā jāapseko mežzinim, kurš dabā pārbauda tās atbilstību visiem noteiktajiem standartiem. Viens no būtiskiem kritērijiem ir koku skaits. 1 ha platībā jāaug ne mazāk kā trīs tūkstošiem priežu, diviem tūkstošiem egļu, bērzu, apšu. Tieši tāpēc tik svarīga ir jaunaudžu kopšana, kad īpašnieks šo koku skaitu var regulēt. Ar visiem kritērijiem, kam jāizpildās, lai jaunaudzi reģistrētu, iespējams iepazīties VMD interneta vietnē, kā arī mežniecībās. Jāpiebilst gan, ka pandēmijas laikā vispirms ar speciālistiem labāk sazināties telefoniski, jo klātienes apmeklējumi šobrīd mežniecībās ir ierobežoti.

L. Bogdānovs spriež, ka Latvijā mežs izaugs jebkur. Pat pilsētā, ja radīsies piemēroti apstākļi. Tikai jautājums – kāds tas būs? Tieši tāpēc ir svarīgi, lai īpašniekam būtu nākotnes redzējums un vēlme saviem bērniem un mazbērniem atstāt skaistu, produktīvu mežu.

Arvien vairāk darba jāiegulda jaunaudžu aizsargāšanā

Meža pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība *Mežsaimnieks* ir Latvijā lielākais un vecākais vietējiem mežu īpašniekiem piederošais šīs nozares uzņēmums. Tas nodarbojas ar pilna cikla meža apsaimniekošanu, sākot no augsnes gatavošanas un jauno koku stādīšanas, līdz koku ciršanai un sertificētas koksnes realizēšanai tirgū. *Mežsaimnieks* šobrīd apvieno gandrīz 900 biedru, kas kopā apsaimnieko teju 20 tūkstošus hektāru meža. Kooperatīvā iestāšanās aptuveni 100 mežu īpašnieku no Limbažu novada, viņu vidū arī salacgrīvietis **Mārcis SAKLAURS**, kurš ir *Mežsaimnieka* Mežizstrādes nodaļas un ražošanas procesa vadītājs.

Viņš stāsta, ka šobrīd aktuālākais veicama darbs ir augsnes sagatavošana teritorijās, kur pavasarī paredzēts stādīt jaunus kociņus. *Mežsaimnieks* ir viens no lielākajiem mežu stādītājiem Latvijā. Ik gadu nepieciešams pat vairāk nekā miljons stādu, un to sagāde daudz vieglāk paveicama centralizēti. It īpaši tad, ja AS *Latvijas valsts meži* kokaudzētavās izveidojies stādmateriāla deficīts. Pēdējos divos gados stādi vesti arī no Lietuvas un Polijas. Tieši tāpat kooperatīvs atvieglo mežsaimniecības pakalpojumu sniedzēju (jaunaudžu kopēju, stādītāju, jauno kociņu aizsardzības pasākumu veicēju u.tml.) piesaisti, jo arvien izteiktāk jūtas šajā jomā strādājošo trūkums. Tur sava loma ir gan tam, ka šis ir fiziski smags darbs, gan arī valstī veiktajai nodokļu reformai, kuras rezultātā darbu vairs nebija izdevīgi turpināt mazajiem uzņēmumiem. Arī pakalpojumu pirkšanu atvieglo centralizācija. – *Mums ir savi sadarbības partneri, virkne uzņēmumu visā Latvijā, kas veic gan stādīšanu, gan jaunaudžu kopšanu. Mēs viņiem nodrošinām regulāru darbu, un par sniegtajiem pakalpojumiem viņi rēķinu izraksta kooperatīvam, ne katram īpašniekam atsevišķi. Izdevīgi gan kooperatīva biedriem, gan pakalpojumu sniedzējiem. Līgumi ar AS Latvijas valsts meži par nākamā gada stādmateriāla iegādi jau noslēgti, stādu pietiks.*

Pārsvārā kooperatīvs stāda egles un bērzus, nelielā apjomā arī priedes – teritorijās, kurās to nosaka likumdošana. Tas tāpēc, ka priedi ir daudz iecienītāka pārnadžiem – staltbriežiem, aļņiem, stirnām, kuri nokož kociņu galotnes, bojā stumbrus. Priedei jāizaug vismaz 7 m garumā, lai izveidotos krevē miza, kas stumbru pasargā. Tāpat mežos ļoti savairojušās

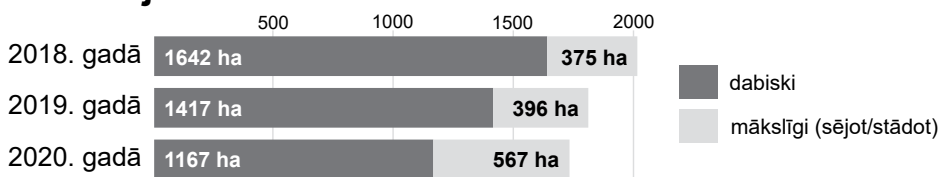
stirnas, kas arī apkož priežu un egļu galotnes. Jaunie kociņi gūst būtiskus bojājumus vai pat aiziet bojā. M. Saklaurs šo akcentē kā sasāpējušu problēmu, kas būtu jārisina kompleksi. Vispirms jau sadarbojoties ar mednieku kolektīviem, it īpaši teritorijās, kur vērojama briežu dzimtas dzīvnieku liela savairošanās. Tāpat ne mazāk svarīga būtu meža īpašnieku un lauksaimnieku sadarbība. – *Zemniekiem jāpadomā, ko viņi sēj laukos, kas ir tuvu mežam vai meža ielokos. Ja tas ir ziemas rapsis, un tuvumā atrodas egļu vai priežu jaunaudze, dzīvnieki nāks ēst gan uz lauka, gan jaunaudzē. Un lielus zaudējumus cietīs abi – zemnieks un mežsaimnieks. Trešā nozīmīgā rīcība ir jaunaudžu aizsargāšana. Pirms ziemas kociņus var apstrādāt ar tam paredzētiem repelentiem vai pielietot pēdējos gados diezgan lielu popularitāti guvušu metodi, izvietojot uz kokiem nemazgātu aitas vilnu. Mežu īpašnieki pārliecinājušies, ka tā nodrošina efektīvu aizsardzību. – *Aitas vilna satur lanolīnu, kas attur meža dzīvniekus no jaunaudžu bojāšanas. Mūsu kooperatīva biedru vidū ir trīs Latvijas lielākie aitu audzētāji. Viņi mūs nodrošina ar vilnu, un mēs to veiksmīgi pielietojam,* – stāsta M. Saklaurs. Protams, vilnas izvietošana uz kociņiem ir ļoti laikietilpīgs darbs, tomēr mežkopi smejas, ka šajos – *kovida* – laikos nekas nevar būt labāks kā darbošanās mežā, svaigā gaisā, kopā ar ģimeni.*

Mežsaimnieks aktīvi izmanto arī iespēju piesaistīt Eiropas fondu līdzekļus. Vasaras beigās Lauku atbalsta dienesta izsludinātajā aktivitātē par jaunaudžu retināšanu kooperatīva biedri iesnieguši vairāk nekā 100 pieteikumu. Nu jāsaņem daudzi Zemkopības ministrijas apstiprinājumi. Jāpiebilst, ka projektus vērtējot, iespējams iegūt papildpunktus, ja iesniedzējs ir kooperatīva biedrs.

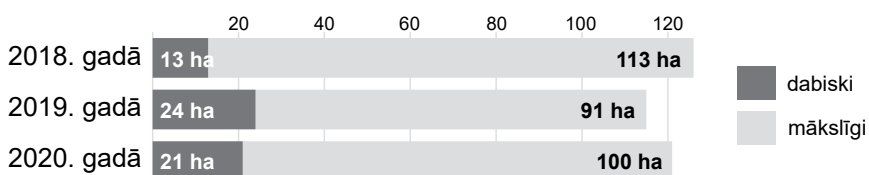
Sagatavoja **Aiga VENDELIŅA-ĒĶE**

Par pielikuma saturu atbild SIA «Izdevniecība Auseklis», redaktore Laila PAEGLE. Pielikums tapis sadarbībā ar Meža attīstības fondu.

Meža atjaunošana

Meža ieaudzēšana

ES fondu līdzekļu piesaistē pagaidām pauze

Lauku atbalsta dienesta apkopotajā informācijā redzams, cik aktīvi Latvijas un tieši jaunizveidotā Limbažu novada mežu īpašnieki ir bijuši, izmantojot iepriekšējā Eiropas Savienības (ES) fondu plānošanas perioda piedāvātās iespējas. Pagaidām projektus mežu atjaunošanai, kā arī citām aktivitātēm nav iespējams iesniegt, jo nākamo septiņu gadu plānošanas perioda programma vēl ir izstrādes stadijā.

ES fondu plānošanas pārejas periodā no 2021. līdz 2022. gadam šoruden atbalstu bija iespējams saņemt divām aktivitātēm – *Meža ugunsgrēkos un dabas katastrofās iznīcinātu mežaudžu atjaunošana un leguldījumi meža ekosistēmu noturības un ekoloģiskās vērtības uzlabošanai*, kur atbalstu piešķir tikai jaunaudžu retināšanai.

Apstiprinātie mežu projekti 2014.–2020. gadā

Aktivitāte	Sadalījums	Atbalsta saņēmēju skaits	Projektu skaits	Platība, ha	Kopējās izmaksas	ELFLA finansējums
8.1. Mežu ieaudzēšana	Visa Latvija	1 522	2 045	23 608	10 054 505	6 645 533
	Limbažu novads	39	51	729	310 166	205 971
8.5. Mežu kopšana	Visa Latvija	7 134	9 985	80 284	35 431 327	23 801 716
	Limbažu novads	250	321	2 916	1 285 188	869 213

Iesniegtie mežu projekti pārejas periodā 2021.–2022. gadā

Aktivitāte	Sadalījums	Atbalsta saņēmēju skaits	Projektu skaits	Platība, ha	Kopējās izmaksas	ELFLA finansējums
8.5. Mežu kopšana	Visa Latvija	2 722	2 874	17 885	7 867 535	4 616 069
	Limbažu novads	106	113	754	331 945	195 664